

石 雕

中
国
藏
传
佛
教
艺
术

中國藏傳佛教藝術編委會 編

北京出版社出版集團
北京美術攝影出版社

1130659

中國藏傳佛教藝術

石 雕

中國藏傳佛教藝術編委會 編

北京出版社出版集團
BEIJING PUBLISHING HOUSE (GROUP)
北京美術攝影出版社

圖書在版編目 (CIP) 數據

石雕 / 中國藏傳佛教藝術編委會編. —北京: 北京美術攝影出版社, 2006

(中國藏傳佛教藝術)

ISBN 7-80501-343-8

I. 石… II. 中… III. 喇嘛教—石雕—佛像—西藏—圖集 IV. J323

中國版本圖書館 CIP 數據核字 (2006) 第 005575 號

中國藏傳佛教藝術

石雕

中國藏傳佛教藝術編委會編

出版 北京出版社出版集團

地址 北京美術攝影出版社
北京·北三環中路 6 號

郵編 100011

網址 www.bph.com.cn

發行 北京出版社出版集團

經銷 新華書店

印刷 天時印刷(深圳)有限公司

版次 2006 年 1 月第 1 版第 1 次印刷

開本 889×1194 1/16

印張 21.5

印數 1-1200 冊

書號 ISBN 7-80501-343-8/J·301

定價 壹佰陸拾圓

質量投訴電話 010-58572393

《中國藏傳佛教藝術》編輯委員會

顧問

拉巴平措（中國藏學研究中心總幹事）

却西活佛（中國藏語系高級佛學院副院長）

那倉活佛（中國藏語系高級佛學院副院長）

王堯（中央民族大學藏學教授）

朱述新（北京出版社社長）

主編

金維諾（中國美術分類全集總編委會委員）

中央美術學院教授 博士生導師）

副主編

丹珠昂奔（國家民族翻譯局局長）

甲央（西藏自治區文物局局長）

委員

左漢橋（北京美術攝影出版社副總編輯）

楊新（故宮博物院研究館員）

張建林（陝西省考古研究所副研究員 曾任西藏自治區

文物普查隊副隊長）

王家鵬（故宮博物院宮廷歷史部副研究館員）

謝繼勝（藝術學博士 中國社會科學院民族研究所副研

究員）

熊文彬（藏族 藝術學博士 中國藏學研究中心歷史所

副研究員）

李翎（魯迅美術學院美術史系副教授）

廖暘（藝術學博士 中國社會科學院民族研究所）

蘇發祥（藏族 民族學博士 中央民族大學民族學系副

教授）

宗同昌（故宮博物院攝影師 曾為西藏自治區文物普查

隊成員）

仵君魁（甘肅藏傳佛教文化基金會副秘書長 曾為西藏

自治區文物普查隊成員）

本卷主編

廖 李

暘 翎
(魯迅美術學院美術史系副教授)
(中國社會科學院民族研究所)

凡例

一 《中國藏傳佛教藝術》共五卷。主要按佛造像時代、材質分別編排，力求全面展示中國藏傳佛教雕塑藝術特色及其發展面貌。

二 《中國藏傳佛教藝術》編選標準：以考古發掘品和寺院、文博珍藏品為主，同時包容有代表性的民間精品；既要考慮藏傳佛教雕塑特色及藝術價值，又要兼顧佛造像的不同造型內容和出土地區。

三 《中國藏傳佛教藝術》在年代劃分上，以考古發掘報告、考古類型學、佛寺院遺址、建築年代及佛寺、文博物院、民間收藏記載並參照造像風格為原則。在佛造像的名稱上，力求按有關佛教典籍及記載適當加以規範。

四 本書為《中國藏傳佛教藝術》石雕卷，選錄藏傳寺院、石窟、摩崖等佛造像及瑪尼石石雕像精品。

五 本書主要內容分三部份：一為專論，二為圖版，三為圖版文字。并附中國藏傳佛教藝術的漢、藏、梵文佛像名稱索引。

《中國藏傳佛教藝術》漢、藏、梵文佛像名稱索引

漢 文	藏 文	藏文轉寫	梵文轉寫
阿閼佛	སངས་རྒྱས་མི་འཕྲགས་པ།	Sang — rgyas mi — vkhrugs — pa	Buddha Akshobhya
阿底峽	རྫོ་པ་ཏི་ཤ།	Jo — bo a' — ti — sha	Atisha
阿氏多尊者	མི་ཕམ་པ།	Mi — pham — pa	Ajita
阿瓦都底巴	ཨ་པ་དུ་དྲི།	A' — wa — dhvu — di	Avadhūtīpāda
八大菩薩	བྱང་མེས་པ་བརྒྱད།	Byang — sems brgyad	Aṣṭabodhisattva
八救難度母	སྒྲོལ་མ་འཇིགས་པ་བརྒྱད་སྐྱོབ་མ།	sGrol — ma vjigs — pa brgyad skyob — ma	
八思巴	འཕགས་པ།	vPhags — pa	
巴枯拉尊者	བ་གུ་ལ།	Ba — ku — la	Bakula
跋陀羅尊者	བཟང་པོ།	bZang — po	Bhadra
白度母	སྒྲོལ་དཀར།	sGrol — dkar	Sitatārā
白傘蓋佛母	གདུགས་དཀར་མོ།	gDugas — dkar — mo	Sitatapatrā
白大黑天	མགོན་པོ་དཀར་པོ།	mGon — po dkar — po	Sita Mahakāla
白上樂金剛	བདེ་མཆོག་དཀར་པོ།	bDe — mchog dkar — po	Sita Shamvara
白勇保護法	གུར་མགོན་དཀར་པོ།	Gur — mgon dkar — po	Sita Mahakāla
般若佛母	ཡུམ་ཆེན་མོ།	Yum — chen — mo	Prajñāpāramitā
半托迦尊者	ལམ་བསྟན།	Lam — bstan	Panthaka
寶生佛	སངས་རྒྱས་རིན་འབྲུང།	Sangs — rgyas rin — vbyung	Ratnasambhava
賓度羅跋羅墮尊者	བླ་ར་ཇ་བསྐྱེད་སྒྲོམས།	Bha — ra — dza bsod — snyoms	Piṇḍolabhāradvāja
不動佛	སངས་རྒྱས་མི་འཕྲགས་པ།	Sang — rgyas mi — vkhrugs — pa	Buddha Akshobhya
不動明王	མི་གཡོ་བ།	Mi — g • yo — ba	Acalanāth
不動金剛	མི་གཡོ་བ།	Mi — g • yo — ba	Acalanāth
不空成就佛	སངས་རྒྱས་དོན་ཡོད་གྲུབ་པ།	Sangs — rgyas don — yod grub — pa	Amoghasiddhi
不空見如來	སངས་རྒྱས་མཐོང་བ་དོན་ཡོད།	Sangs — rgyas mthong — ba Don — ldan	Amoghdarshin
不空罽索觀音	སྐྱེད་རས་གཟིགས་དོན་ཡོད་ཞགས་པ།	sPyan — ras — gzigs don — yod zhags — pa	Amongapāsha Avalokiteshara
布頓·仁欽珠	བུ་སྟོན་རིན་ཆེན་གྲུབ།	Bu — ston rin — chen — grub	
布祿金剛	རྩམ་རྩ་ལ།	Dzam — bha — la	Jambhala
財神	ནོར་ལྷ།	Nor — lha	

漢 文	藏 文	藏文轉寫	梵文轉寫
乘虎護法	ཆོས་སྤྱོད་སྟག་གཞན་པ	Chos — skyong stag gzhon — pa	
乘象宗喀巴	ཙོང་ཁ་པ་སྤྱང་ཆེན་གཞན་པ	Tsong — kha — pa glang — chen gzhon — pa	
持國天王	ཡུལ་འཁོར་སྤྱང	Yul — vkhor — srung	Dhṛtarāṣṭra
持挺大黑天	མགོན་པོ་བེང	mGon — po beng	Daṇḍadhara Mahākāla
尺尊公主	ཁྲི་བཙུན	Khri — btsun	
赤松德贊	ཁྲི་མྱོད་ལྷེ་བཙན	Kri — srung lde — btsan	
除蓋障菩薩	ཡུལ་པ་རྒྱལ་སེལ	sGrib — pa rnam — sel	Sarvanivaraṇaṣṭkambhin
摧破金剛手	རྐྱེ་རྒྱལ་འཛམས་	rDo — rje rnam — vjoms	Vajravidāraṇa
摧碎金剛	རྐྱེ་རྒྱལ་འཛམས་	rDo — rje rnam — vjoms	Vajravidāraṇa
達摩多羅	དྭམ་ཏ་ལ	Dharma — ta — la	Dharmatāla
大白傘蓋佛母	གདུགས་དཀར་ཆེན་མོ	gDugs — dkar chen — mo	Sitatapatrā
大成就者	གུབ་ཆེན	Grub — chen	Mahāsiddha
大黑天	མགོན་པོ་ནག་པོ	mGon — po nag — po	Mahākāla
大力明王	སྟོབས་པོ་ཆེ	sTobs — po — che	Mahābala
大力菩薩	མཐུ་ཆེན་ཐོབ	mThu — chen thob	Mahāsthmaprāpta
大輪金剛手	ཕྱག་རྐྱོར་འཁོར་ལོ་ཆེན་པོ	Phyag — rdor — vkhor — lo chen — po	Mahācakra Vajrapānī
大明星曜佛母	གཟའ་ཡུམ་རིག་པ་ཆེན་མོ	gZav — yum rig — pa chen — mo	Grahamātṛka Mahāvidyā
大日如來	རྒྱལ་པར་སྣང་མཛད	rNam — par snang — mdzad	Vairocana
大威德金剛	གཤེན་རྗེ་གཤེད	gShen — rje — gshed	Mahāvajrabhairava
底洛巴尊者	ཏི་ལོ་པ	Ti — lo — pa	Tilopa
地藏菩薩	སའི་སྟིང་པོ	Savi — snying — po	Kṣitigarbha
地藏王菩薩	སའི་སྟིང་པོ	Savi — snying — po	Kṣitigarbha
頂髻尊勝佛母	གཙུག་རྒྱུ་རྒྱལ་པར་རྒྱལ་མ	gTsug — tor rnam — par — rgyal — ma	Uṣṇīṣavijayā
獨髻母	རིལ་གཅིག་མ	Ril — gcig — ma	Ekajāṭī
度母	སྤྱོལ་མ	sGrol — ma	Tārā
多聞天王	རྒྱལ་ཐོས་སྤྱུས	rNam — thos — sras	Vaishravaṇa
伐闍羅佛多尊者	རྐྱེ་རྐྱེ་མོ་འུ	rDo — rje — movi — bu	Vajraputra
伐那婆斯尊者	ནགས་ན་གནས་	Nags — na — gnas	Vanavāsīn
法王	ཆོས་རྒྱལ	Chos — rgyal	Dharmarāja
費盧波	ལུ་ཨི་པ	Lvu — a'i — pa	Luyipa
佛	སངས་རྒྱལ	Sangs — rgyas	Buddha

漢 文	藏 文	藏文轉寫	梵文轉寫
佛海觀音菩薩	ལྷིན་རས་གཟིགས་ཀྱི་པ་བྱ་མཚོ་	sPyan—ras—gzigs rgyal— ba rgya—mtsho	Jinasāgara Avalokiteshvara
噶爾・東贊	མགར་སྟོང་རུ་མ་	mGar stong—rtsan	
噶瑪巴活佛	ཀམ་པའི་སྤུལ་སྤྱུ་	Karma—pavi sprul—sku	
噶瑪噶舉派高僧	ཀམ་པཀའ་བརྒྱུད་པའི་བླ་མ་	Karma—bkav—brgyud— pavi bla—ma	
供養天	མཚོད་པའི་ལྷ་མོ་	mChod—pavi lha—mo	Pūjadevī
供養天女	མཚོད་པའི་ལྷ་མོ་	mChod—pari lha—mo	pūjadevī
觀音	ལྷིན་རས་གཟིགས་	sPyan—ras—gzigs	Avalokiteshvara
觀音菩薩	ལྷིན་རས་གཟིགས་	sPyan—ras—gzigs	Avalokiteshvara
廣目天王	མིག་མི་བཟང་	Mig—mi—bzang	Virūpākṣa
黑財神	ནོར་ལྷ་ནག་པོ་	Nor—lha nag—po	
黑行者	ནག་པོ་སྟོད་པ་	Nag—po spyod—pa	Kṛ̣ṣ̣ṇacārin
紅勇保護法	གུར་མཚོན་དམར་པོ་	Gur—mgon dmar—po	Rakta Mahākāla
護法神	ཚོས་སྟོང་	Chos—skyong	Dharmapāla
呼金剛	ལྷོ་རྩ་རྩེ་	Kyee—rdo—rje	Hevajra
黃財神	ནོར་ལྷ་ཤེར་པོ་	Nor—lha ser—po	
積光佛母	འོད་ཟེར་ཅན་མ་	Vod—zer can—ma	Māricī
吉祥天女	དཔལ་ལྷན་ལྷ་མོ་	dPal—ldan lha—mo	Shridevī
迦理迦尊者	དུས་ལྷན་	Dus—ldan	Kalika
迦陵頻迦	བྱང་ཤང་ཤང་	Bya—shang—shang	Kalavinka
迦樓羅	ནམ་མཁའ་རྩེ་	Nam—mkhav—ldeng	Garuḍa
迦諾迦跋黎墮闍	གཤེར་ཅན་	Gser—can	Kanakabharadvāja
金剛	རྩ་རྩེ་	rDo—rje	Vajra
金剛不動佛	རྩ་རྩེ་མི་འཁྲུགས་པ་	rDo—rje mi—vkhrgus—pa	Vajra—akshobhya
金剛持	རྩ་རྩེ་འཆང་	rDo—rje—vchang	Vajradhara
金剛亥母	རྩ་རྩེ་པག་མོ་	rDo—rje phag—mo	Vajravārāhī
金剛概護法	རྩ་རྩེ་ཕུར་པ་	rDo—rje phur pa	
金剛空行	རྩ་རྩེ་མཁའ་མགོ་	rDo—rje mkhav—vkhro	Vajradāka
金剛空行母	རྩ་རྩེ་མཁའ་མགོ་མ་	rDo—rje mkhav—vkhro— ma	Vajradākini
金剛薩埵	རྩ་རྩེ་སེམས་དཔལ་	rDo—rje sems—dpav	Vajrasattva
金剛手	ཕྱག་ན་རྩ་རྩེ་	Phyag—na rdo—rje	Vajrapānī
金剛手菩薩	བྱང་སེམས་ཕྱག་ན་རྩ་རྩེ་	Byang—sems phyag—na rdo—rje	Bodhisattva Vajrapānī
金剛無我母	རྩ་རྩེ་བདག་མེད་མ་	rDo—rje bdag—med—ma	Vajranairāmtā
金剛勇識	རྩ་རྩེ་སེམས་དཔལ་	rDo—rje sems—dpav	Vajrasattva

漢 文	藏 文	藏文轉寫	梵文轉寫
金剛勇識菩薩 救度佛母	རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའ་ སྒྲོལ་མ	rDo—rje sems—dpav sGrol—ma	Vajrasattva Tārā
空行佛母	མཁའ་འགྲོ་མ	mKhav—vgro—ma	Ḍākīnī
空行母	མཁའ་འགྲོ་མ	mKhav—vgro—ma	Ḍākīnī
苦修者	རི་ཁྲོད་པ	Ri—khrod—pa	
藍杖護法	དབྱུག་སྒྲོན་ཅན	dByug—sngon—can	Khrodha Niladaṇḍa
藍杖明王	དབྱུག་སྒྲོན་ཅན	dByug—sngon—can	Khrodha Niladaṇḍa
狼面空行母	སྤང་གདོད་ཅན	sPyang—gdong—can	Vṛkamukhī
蓮花戒	ཀ་མ་ལ་ཤེ་ལ	Ka—ma—la—shi—la	Kamalashila
蓮花生	པདྨ་འབྲུང་གནས	Padma vbyung—gnas	Padmasambhava
蓮花手觀音	ཐུན་རས་གཟིགས་པདྨ་འུག	sPyan—ras—gzigs padmavi —phyag	Avalokiteshvara Padmapānī
六臂大黑天	མགོན་པོ་ཕྱག་རྒྱུག	mGon—po phyag—drug	Ṣaḍbhujā Mahākāla
六臂觀音	ཐུན་རས་གཟིགས་ཕྱག་རྒྱུག་པ	sPyan—ras—gzigs phyag drug—pa	Ṣaḍbhujā Avalokiteshvara
六臂菩薩	བྱང་སེམས་ཕྱག་རྒྱུག་པ	Byang—sems phyag drug —pa	Ṣaḍbhujā Bodhisattva
六世班禪	པཎ་ཆེན་རྒྱུག་པ	Paṇ—chen drug—pa	
六字觀音	ཐུན་རས་གཟིགས་ཡི་གེ་རྒྱུག་པ	Spyan—ras—gzigs yi—ge drug—pa	Ṣaḍakṣara Avalokiteshvara
龍女	ལྷ་མོ	Klu—mo	Nāgī
龍王	ལྷ་ལྷུ་ལ	Klu—rgyac	Nāgarāja
龍尊王佛	ལྷ་དབང་རྒྱལ་པོ	klu—dbang rgyal—po	Nāgेशvararāja
綠度母	སྒྲོལ་ལྗང	sGrol—ljang	Shyamā Tārā
羅漢	གནས་བརྟན	gNas—brtan	Arhāt
羅怙羅	སྒྲི་གཅན་འཛིན	sGra—gcan—vdzin	Rāhula
馬頭金剛	ཁྲོ་རྟ་མགྲིན	Khro—bo rta—mgrin	Hayagrīva
馬頭明王	ཁྲོ་རྟ་མགྲིན	Khro—bo rta—mgrin	Hayagrīva
瑪爾巴	མར་པ	Mar—pa	
瑪吉拉準	མ་གཅིག་ལ་བ་སྒྲོན	Ma—gcig lab—sgron	
曼荼羅	དབྱིལ་འཁོར	dKyil—vkhor	Maṇḍala
密理瓦巴	ལུ་ཡི་པ	Lvu—a' i—pa	Luyipa
彌勒佛	སངས་རྒྱས་བྱམས་པ	Sangs—rgyas Byams—pa	Buddha Maitreya
彌勒菩薩	བྱང་སེམས་བྱམས་པ	Byang—sems Byams—pa	Bodhisattva Maitreya

漢 文	藏 文	藏文轉寫	梵文轉寫
米久多吉	མི་བསྐྱོད་རྡོ་རྗེ་	Mi—bskyod rdo—rje	
米拉日巴	མི་ལ་རས་པ་	Mi—la—ras—pa	
密集金剛	གསལ་འདུས་	gSang—vdus	Guhya śamāja
妙音佛母	དབྱང་ཅན་མ་	dByangs—can—ma	Sarasvatī
妙音天女	དབྱང་ཅན་མ་	dByangs—can—ma	Sarasvatī
明妃	རིག་མ་	Rig—ma	Shakti
明王	ཁྲོ་བོ་	Khro—bo	Khrodh
摩利支天	འོད་ཟེར་ཅན་མ་	Vod—zer can—ma	Māricī
那波巴	ནག་པོ་སྐྱོད་པ་	Nag—po spyod—pa	Kṛ ṣ ṇacāri
那迦希尊者	ཁྲུའི་མྱེ་	Kluvi—sde	Nāgasena
那若巴	ནྟ་རྩོ་པ་	Nva—ro—pa	Nā dipāda
那若空行母	ནྟ་རྩོ་མཁའ་འཁྱོད་མ་	Nva—ro mkhav—spyod—ma	Nādi—Ḍakini
能勝三界金剛	འཇིག་རྟེན་གསུམ་རྒྱལ་	vJig—rten gsum—rgyal	Trailokyavijaya
帕·當巴貢噶	པ་དམ་པ་ཀུན་དགའ་	Pha dam—pa kun—dgav	
帕·當巴桑傑	པ་དམ་པ་སངས་རྒྱས་	Pha dam—pa sangs—rgyas	
毗盧佛	ནམ་པར་སྣང་མཛད་	rNam—par snang—mdzad	Vairocana
毗濕奴	ཁྱབ་འཇུག་	vKhyab—vjug	Viṣ ṇu
菩薩	བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་	Byang—chub sems—dpav	Bodhisattva
普賢菩薩	ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ་	Kun—tu bzang—po	Samantabhadra
騎獅觀音	སྐྱུན་རས་གཟིགས་མེད་གེ་སྒྲུ་	Spyan—ras—gzigs seng—ge—sgra	simhanāda Avalokiteshvara
騎獅護法	དམ་ཅན་རྡོ་རྗེ་ལེགས་པ་	Dam—can rdo—rje legs—pa	Samayī Vajrasādhva
騎獅文殊	འཇམ་དབྱངས་ཆོས་འཁོར་	vJam—dbyangs chos—vkhor	simhavahana Mañjughosa
騎羊護法	དམ་ཅན་མགར་བ་ནག་པོ་	Dam—can mgar—ba nag—po	
千手千眼大白傘蓋佛母	ཕྱག་སྟོང་སྐྱུན་སྟོང་གཏུགས་དཀར་མོ་	Phyag—stong spyan—stong gdugs dkar—mo	Uṣ ṇiṣasitātapatrā
千手千眼觀音	ཕྱག་སྟོང་སྐྱུན་སྟོང་སྐྱུན་རས་གཟིགས་	Phyag—stong spyan—stong spyan—ras—gzigs	Sahasrabhuja Avalokiteshvara
青衣金剛手	རྩི་རྩི་འཆར་སྐྱོན་པོ་	rDo—rje—vchang sngon—po	Vajradhara
燃燈佛	མར་མེ་མཛད་	Mar—me—mdzad	Dipaṅkara
仁青桑波譯師	ལོ་ཆེན་རིན་ཆེན་བཟང་པོ་	Lo—chen rin—chen bzang—po	

漢 文	藏 文	藏文轉寫	梵文轉寫
薩迦班智達	ས་སྐྱ་པ་ཤི་ཏ	Sa—skya paṇḍita	
薩欽·貢噶寧波	ས་ཆེན་ཀུན་དགའ་ལྷིང་པོ་	Sa — chen Kun — dgav snying—po	
三法王	ཆོས་རྒྱལ་གསུམ	Chos—rgyal gsum	Tridharmarāja
三佛	སངས་རྒྱལ་གསུམ	Sangs—rgyas gsum	Tribuddha
三怙主	མགོན་པོ་གསུམ	mGon—po gsum	Trinātha
三界尊勝明王	འཇིག་རྟེན་གསུམ་རྒྱལ་	vJig—rten gsum—rgyal	Trilokayavijaya
三十五佛	སངས་རྒྱལ་གསུམ་ཅུ་སྟེ་	Sangs—rgyas sum—cu so —lga	
三世達賴	བླ་ལའི་བླ་མ་ལྷ་ལྷེད་གསུམ་པ་	Tva—lavi bla—ma sku— phreng gsum—pa	
三世章嘉	ལང་རྒྱལ་ལྷེད་གསུམ་པ་	lCang—skya sku—phreng gsum—pa	
善趣金剛手	ཡུལ་རྫོང་འཕྲོ་བཟང་	Phyag—rdor vgro—bzang	Jagadbhadra Vajrapāṇi
上樂金剛	བདེ་མཆོག་	bDe—mchog	Shamvara
上師	ལུ་ཏུ་	Gu—ru	Guru
舍利弗	ཤུ་རི་བྱ་	Shva—rivi—bu	Śāriputra
勝樂金剛	བདེ་མཆོག་	bDe—mchog	Shamvara
屍陀林主	དུར་ཁྲོད་བདག་པོ་	Dur—khrod bdag—po	Citipati
師徒三尊	ཡབ་ལྷ་ས་གསུམ་	Yab—sras gsum	
獅吼觀音	ལྷ་དྭ་ར་ས་གཟིགས་མེད་ལྷེ་ལྷེ་	sPyan—ras—gzigs seng— ge—sgra	Simhanāda Avalokiteshvara
獅吼文殊菩薩	འཇམ་དབྱངས་ལྷེ་བའི་མེད་ལྷེ་	vJam—dbyangs smra— bavi seng—ge	Simhanāda Mañjushiri
獅子吼觀音	ལྷ་དྭ་ར་ས་གཟིགས་མེད་ལྷེ་ལྷེ་	sPyan—ras—gzigs seng— ge—sgra	Simhanāda Avalokiteshvara
獅面佛母	མེད་ལྷེ་གདོང་ཅན་	Seng—ge gdong—can	Simhavaktrā
獅面空行母	མེད་ལྷེ་གདོང་ཅན་	Seng—ge gdong—can	Simhavaktrāḍakini
十三世達賴喇嘛	བླ་ལའི་བླ་མ་ལྷ་ལྷེད་བཅུ་	Tva—lavi bla—ma sku— phreng bcu—gsum—pa	
土登嘉措	གསུམ་པ་བྱུང་བ་ལྷ་ན་རྒྱ་མཆོ་	thub—bstan rgya—mtsho	
十世達賴喇嘛	བླ་ལའི་བླ་མ་ལྷ་ལྷེད་བཅུ་པ་	Tva—lavi bla—ma sku— phreng bcu—pa	
十一面觀音	ལྷ་དྭ་ར་ས་གཟིགས་བཅུ་	sPyan—ras—gzigs bcu— gcig zhal	Ekadashamukha Avalokiteshvara
時輪金剛	དུས་འཁོར་	Dus—vkhor	Kalacakra
釋迦牟尼	ཤུལ་བྱ་བ་པ་	Shvakya thub—pa	Shakyamuni
釋迦牟尼佛	སངས་རྒྱལ་ཤུལ་བྱ་བ་པ་	Sangs—rgyas Shvakya thub—pa	Buddha Shakyamuni
釋迦能仁	ཤུལ་བྱ་བ་པ་	Shvakya thub—pa	Shakyamuni
釋迦獅子	ཤུལ་མེད་ལྷེ་	Shvakya seng—ge	Shakyasimha
雙身大黑天	མགོན་པོ་ནག་པོ་	mGon—po nag—po yab— yum	Mahākāla naddhayuga
雙身大威德金剛	གཤེན་རྟེ་གཤེད་	gShen—rje—gshed yab— yum	Mahāvajrabhairava naddhayuga

漢 文	藏 文	藏文轉寫	梵文轉寫
雙身降魔尊	གཤེན་རྗེ་གཤེད	gShen — rje — gshed yab — yum	Yamāntaka naddhayuga
雙身金剛持	རྫོག་ཆེ་འཆང	rDo — rje — vchang yab — yum	Vajrara naddhayuga
雙身金剛空行	རྫོག་ཆེ་མཁའ་འགྲོ	rDo — rje mkhv — vkhro yab — yum	Vajradaka naddhayuga
雙身金剛薩埵	རྫོག་ཆེ་སེམས་དཔའ	rDo — rje sems — dpav yab — yum	Vajrasattva naddhayuga
雙身六臂大黑天	མགོན་པོ་ཕྱག་རྒྱུག	mGon — po phyag — drug yab — yum	Ṣaḍbhūja Mahākāla naddhayuga
雙身馬頭明王	རྟ་མགྲིན	rTa — mgrin yab — yum	Hayagrīva naddhayuga
雙身密集金剛	གསང་འདུས	gSang — vdus yab — yum	Guhyaṣamāja naddhayuga
雙身勝樂金剛	བདེ་མཆོག	bDe — mdhog — yab — yum	Shamivara naddhayuga
雙身時輪金剛	དུས་འཁོར	Dus — vkhor yab — yum	Kalācakra naddhayuga
雙身喜金剛	ཀྱེ་རྫོག་ཆེ	Kyee — rdor yab — yum	Hevajra naddhayuga
四臂般若佛母	ཡུམ་ཆེན་མོ་ཕྱག་བཞེ་མ	Yum — chen — mo phyag — bzhi — ma	Caturbhūja Prajñāpāramitā
四臂大黑天	མགོན་པོ་ཕྱག་བཞེ	mGon — po phyag — bzhi	Caturbhūja Mahākāla
四臂度母	སྒྲུལ་མ་ཕྱག་བཞེ་མ	sGrol — ma phyag — bzhi — ma	Caturbhūja Tārā
四臂觀音	སྒྲུག་རས་གཟིགས་ཕྱག་བཞེ་པ	sPyan — ras — gzigs phyag — bzhi — pa	Caturbhūja Avalokiteśvara
四臂怙主	མགོན་པོ་ཕྱག་བཞེ	mGon — po phyag — bzhi	Caturbhūja Nātha
四臂彌勒	བྱམས་པ་ཕྱག་བཞེ་པ	Byams — pa phyag — bzhi — pa	Caturbhūja Maitreya
四臂象鼻天	ཆོགས་བདག་ཕྱག་བཞེ	Tshogs — bdag phyag — bzhi — pa	Caturbhūja Gaṇapati
四大天王	ལྷ་ཆེན་ལྔ་བཞེ	Lha — chen sde — bzhi	Catur Mahārājakayika
四大持國天王	རྒྱལ་ཆེན་ལྔ་བཞེ	rGyal — chen sde — bzhi	Catur Mahārājakayika
四世班禪	པཌ་ཆེན་སྐུ་ལྔ་བཞེ་པ་	Paṇ — chen sku — phreng	
洛桑却吉堅贊	ལྷོ་བཟང་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཆོན	bzhi — pa blo — bzang chos — kyi rgyal — mtshan	
松贊干布	སྤྲོང་བཙན་སྐམ་པོ	Srong — btsan sgam — po	
塔波拉傑	དུགས་པོ་ལྷ་རྗེ	Dvags — po lha — rje	
塔波拉傑・索南仁青	དུགས་པོ་ལྷ་རྗེ་བསོད་ནམས་རིན་ཆེན	Dvags — po lha — rje bsod — nams rin — chen	
唐東傑布	ཐང་སྟོང་རྒྱལ་པོ	Thang — stong rgyal — po	
吞米・桑布扎	ཐོན་མི་སམ་བཞོ་ཏ	Thon — mi sambhoṭa	
文成公主	བྱ་བཟང་ཁོང་མོ	rGya — bzav kong — jo	
文殊菩薩	འཇམ་དཔལ་དབྱངས	Vjam — dpal — dbyangs	Mañjuśrī
五方佛	རྒྱལ་བ་རིགས་ལྔ	rGyal — ba rigs — lnga	Pañcājati Jina

漢 文	藏 文	藏文轉寫	梵文轉寫
無量光佛	སངས་རྒྱས་འོད་དཔག་མེད	Sangs — rgyas vod — dpag — med	Buddha Amitābha
無量壽佛	སངས་རྒྱས་ཚེ་དཔག་མེད	Sangs — rgyas thse — dpag — mde	Buddha Amitāyus
無著	ཐོགས་མེད	Thods — mde	Asaṅga
五世達賴	བླ་ལའི་བླ་མ་ལྷ་ཤེང་ལྷ་པ	Tva — lavi bla — ma sku — phreng lnga — pa	
五世達賴	བླ་ལའི་བླ་མ་ལྷ་ཤེང་ལྷ་པ	Tva — lavi bla — ma sku — phreng lnga — pa ngag — dbang blo — bzang rgya — mtsho	
阿旺洛桑嘉措	འག་དབང་ལྷོ་གཟའ་རྒྱ་མཚོ		
喜金剛	ཀྱེ་རྫོ་རྗེ	Kyee — rdo — rje	Hevajra
喜饒扎巴	ཤེས་རབ་གྲགས་པ	Shes — rab grags — pa	
夏魯古相却傑	ཞུ་ལུ་སྤྱ་ཞང་ཆོས་རྒྱལ་	Zhva — lu sku — zhang chos — rje	
賢德佛	རྒྱལ་བ་དཔལ་འབྱེང	rGyal — ba dpal — bzang	Buddha Bhadrashri
降魔尊	གཤེན་རྗེ་གཤེད	gShen — rje — gshed	Yamāntaka
象鼻天	ཆོགས་བདག	Tshogs — bdag	Gaṇapati
熊面空行母	རོམ་གདོང་ཅན	Dom — gdong — can	R̥ksavaktrā
虛空藏菩薩	ནམ་མཁའ་སྙིང་པོ	Nam — mkhav snying — po	Ākāśagarbha
閻魔	གཤེན་རྗེ	gShen — rje	Yama
閻魔敵	གཤེན་རྗེ་གཤེད	gShen — rje — gshed	Yamāntaka
葉衣佛母	ལ་མ་གྱོན་མ	Lo — ma gyon — ma	Parnashabari
藥師佛	སངས་རྒྱས་སྨན་བླ	Sangs — rgyas sman — bla	Buddha Bhāiṣajyaguru
因竭陀尊者	ཡན་ལག་འབྱུང	Yan — lag — vbyung	Aṅgaja
增長天王	འཕགས་པ་སྦྱིས་པོ	vPhags skyas — po	Virūḍhaka
扎巴堅贊	གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན	Grags — pa rgyal — mthsan	
扎西貝	བཀྲ་ཤིས་དཔལ	bKra — shis — dpal	
章嘉 · 若畢多傑	ཇའ་རྒྱ་རོལ་པའི་རྫོ་རྗེ	lCang — skya rol — pai rdo — rje	
注荼半托迦	ལམ་ཤན་བསྟན	Lam — phran — bstan	Cūḍapanthaka
自在觀音	སྤྱན་རས་གཟིགས་ འཇིག་རྟེན་དབང་ཕྱུག	sPyan — ras — gzigs vjig — rten dbang — phyug	Avalokiteshvara
宗喀巴	ཙང་ཁ་པ	Tsong — kha — pa	
尊勝佛母	གཙུག་རྟོན་ནམ་རྒྱལ་མ	gTsug — tor rnam — rgyal — ma	Uṣṇīṣvijaya
作明佛母	ཀུ་རུ་ཀུ་ཞི	Ku — ru — ku — lle	Kurukullā

藏傳佛教石刻藝術概述

廖陽 李翎

一

藏傳佛教石刻屬於民間藝術，是藏文化的一個縮影，表現的內容包括藏民族的日常生活、活用器、器物裝飾、原始宗教——苯教諸神及萬物有靈崇拜中的諸神、民間傳說中的神怪、歷史人物以及豐富的藏傳佛教諸神。在西藏，石刻所用石材不拘一格，似乎任何一塊石頭都可以做為雕刻的材料。常見的石材主要有卵石、青石、普通或劣質玉石、山體崖面，而來自聖地的石料或天然紋理像某位神靈、某座佛塔、某個藏文字母的石頭是最珍貴的材料，可因石造像，也可刻寫經咒。

在早期拜物敬神的文明時期，藏族的神刻就以最為稚樸的形式出現了。根據考古學家們的調查研究，在藏族先民原始文化的發展階段，巨石崇拜是一個非常鮮明的特徵，在山南和阿里等地區都已發現了這樣的考古遺存。大石遺跡很早就吸引了學者們的注意力，一九二五至一九二八年間，瑞典學者羅列赫（N. Roerich）便在藏北高原和西藏中部地區開展過專門的調查。這些巨大的石塊不見人工雕琢痕跡，排列成圓形、方形或直綫等幾何形狀，將神聖的場所劃分出來並加以保護；聚成堆的石塊中還往往矗立着高高的石柱。有一些可以確認為墓地在地表設置的封土標誌或是與墓葬祭祀有關的祭壇一類遺跡，那些獨立存在於湖畔、雪山的則可能與湖神、山神等原始信仰有關^①。西藏至今仍存在着將某些特殊形式的石頭看作靈驗的護身符的現象。另外，從一九八五年在阿里地區日土縣境內調查發現岩畫遺跡開始，迄今為止已發現近四十處、三百餘組畫面，內容包括狩獵、畜牧、爭戰等生活內容和自然崇拜，主要手法有敲琢和磨刻兩種^②，這在一定程度上可以視為後

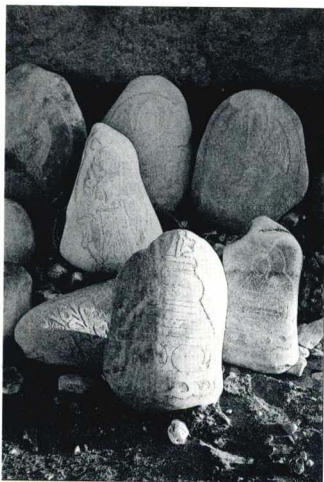
拉薩查拉魯甫石窟外景

世摩崖淺雕賦彩的石刻技法的遙遠先聲。

進入本教時代後，西藏的石刻造像應該就已開始了，從光禿禿的、保留着天然狀態的石頭，進而刻寫符號、經咒乃至圖像，由單純到豐富不斷演變。據《舊唐書·吐蕃傳》載，原始本教即以石起壇來祭祀。傳說「當年文成公主赴藏時，因在途中等待倫布噶爾，在石巖上刻了這尊彌勒佛像（炳靈寺彌勒大像）……」^③，而這一造像，也有人認為「曾是苯教敦巴辛饒的像，後來加上髮髻等變成了彌勒像，土觀胡圖克圖的看法與此相同」^④。這樣，原被用來劃分生死界限、標記神聖地點的石塊，開始用來刻劃藏民心目法力廣大的神靈形象。

藏族石刻藝術除與巨石崇拜、原始本教一脉相承，體現了藏族先民最為純樸的宗教情緒之外，更與佛教造像有着深厚的淵源關係，佛教的進入大大加速了這一藝術種類的發展，外來文化的衝擊和藏民族的包容使得石刻藝術具有豐富的文化內涵。古時，佛教信徒為生人、亡人或自己祈福，製作金、木等材質的造像，也往往於崖壁間鑄石成佛像。佛教入藏之後，那些源於的印度嚴格的造像儀軌也融入早已形成的石刻傳統和藏民高漲的宗教狂熱之中。石刻的造像游離在理性的儀軌與宗教的情感之間，顯示了它活潑生動的民間藝術特性。

無論是在印度還是在中國內地，石雕與石窟寺的關係最為密切，此外也多見石刻作為寺廟佛塔的建築裝飾構件，但很少作為殿堂中主要供奉的尊像——他們一般是金屬鑄造或泥塑的。西藏的石窟石刻造像却相對少得多。首先，迄今為止發現的西藏地區石窟本身就極少，集中在如下四處：一、位於拉薩藥王山東麓、距地面二十余米處的查拉魯甫石窟；二、阿里托林寺北面約四十公里處的東嘎鄉境內的東嘎·皮央石窟群；三、象泉河南岸的吉日、崗察、芒扎等石窟點；四、阿里北端日土境內的丁穹拉康石窟（目前只發現一座洞窟）。其中，查拉魯甫石窟保存石刻作品較多；而作為西藏高原迄今發現的規模最大、年代最晚的一處石窟遺存，東嘎·皮央石窟群合計編號雖逾千，但石質疏鬆、屬於砂巖，不宜琢刻成像，因而作品以壁畫為主，殘存甚少的雕塑則採用泥塑賦彩的形式^⑤。相反，印

古格瑪尼石堆

古格瑪尼石牆

度和中國內地少見具有相當規模的、屬於宗教藝術現象的小型石刻，只在印度北部地區發現有類似瑪尼石的小型石刻；然而，在藏區小型石刻却比比皆是。在得到一塊石頭遠比得到一張紙容易得多的條件下，放牧在雪域高原的藏族先民自然而然地選擇了一塊塊石頭來表達他們最爲神秘而美好的願望。

藏族石刻的用途可分爲兩大類：世俗的與宗教的。做爲世俗用途的石刻有石碑、石柱、石梁、裝飾性動植物等，它反映了藏民族獨特的審美趣味。屬於宗教性質的石刻量極大，寓目可見，依據石刻所處的位置可劃分爲瑪尼石刻、摩崖龕像、石窟造像以及寺院佛塔所收藏或裝飾的刻像，以前兩者最爲流行。

瑪尼石是藏族供奉神靈的一種特有形式。瑪尼是藏文 *ma ni* 的音譯，意思是珍寶。「瑪尼石原本爲西藏原始宗教——苯教的一種崇拜物，通常指堆積在山口、重要通道、渡口、橋樑、山頂等處的石堆，行人路過時均在石堆上添放一石，若無石塊還可放一骨頭或破布、羊毛、頭髮等，同時呼叫「天神必勝、惡魔必敗，噯噯噯！」這是對守衛此處戰神的助威，祈願戰勝惡魔，人民安寧。佛教傳入藏族後利用並改造了這一習俗，在石頭上鑿刻佛教造像或「六字大明咒」，供奉於山頂、山坡、要道、寺院附近，意義上大致同於苯教」。關於瑪尼石刻的起源還有一個說法，也值得考慮：最初藏人堆積石塊是作爲道路或山口的標誌和計算路程的記號，藏傳佛教流行以後，信徒把刻有六字真言的瑪尼石或壓印的擦擦置於其上，再插以經幡，遂成爲過往行人巡禮的對象。

由衆多瑪尼石組成的這種石堆稱 *ma ni'i do phung*（瑪尼多苯），即瑪尼堆，傳入蒙古謂之敖包^⑥。這種瑪尼石堆在藏區是最爲常見的宗教供品，有的形成十分龐大的瑪尼海洋，上插經幡、擺放同樣刻寫經文的牛頭骨，遠遠望去，藍天白雲之下，甚爲壯觀。如青海玉樹自治州最大的薩迦派寺院——結古寺的吉祥瑪尼堆，可謂鋪天蓋地，並依然不斷地有藏民在修整石塊進行鑿刻。這種情況在每一所寺院的周圍都存在。由於上面刻寫着佛像、經咒、禮懺文等的瑪尼石刻擺放於一切所謂有宗教含義的地點，所以這種瑪尼堆又稱爲石供，它們往往累疊成圓錐形，多有固定的數量，例如供奉石供者的年齡，或者繞石供